

زن در نگارگری

■ زن در نگارگری
■ سیده راضیه یاسینی

تصویر عقیف زن در نگارگری اسلامی نشان از قداست این هنر است. نگارگری حکایتی از حقیقت عالم و پاکی حریم معبود یگانه‌ای است که منشاء همه الطاف و زیباییهاست. نگارگران مسلمان عوالم قدسی را بر صفحه نگاره‌ها رقم زده‌اند.

به سبب کرامت و منزلت زن در تفکر اسلامی، هنرمندان و ادیبان همواره سعی نموده‌اند تا وی را که مظهر جمال الهی به نحو اخص در این عالم است، محملی برای مغاللات خویش یا محبوب یگانه شمرده و به زبان مجاز او را تمثیلی از لطف و صفای معبود شمرند. لذا شعرای نامدار مسلمان همواره در وصف زنان نمونه، ایشان را مظهر کمال و وقار در عین وجاهت تمام می‌دانند و زیبایی باطن و ظاهر را در وجود آنها جمع می‌نمایند. توجه به این نکته نیز حائز اهمیت است که تنها لطافت و زیبایی صرف در وجود زن به وصف نیامده و این وجوه، با صفت متانت و صلاحیت از وی، انسان صاحب کمالاتی ساخته که همواره مطلوب همگان بوده است.

کتاب حاضر پژوهشی در خصوص نگاه اساتید قدیم نگارگر به موضوع «تصویر زن» است. بدین منظور ابتدا جستجویی در باب «وجود زن» و خصیصه‌های وی بر مبنای دو محور عمده: «آیات و روایات اسلامی» و

اجزا و کلیات پیکره‌ها را مورد بررسی قرار داده و بیان می‌دارد که چگونه کمال یافته‌ترین نسبتها برای بیان زیباترین صورت شکل انتخاب شده است. در بخش‌های بعدی مختصراً به زیبایی شناسی چهره آرایی و تناسبات ظاهر پیکره زن پرداخته شده و روشن می‌گردد که با انتخاب بجا و شایسته، این صورت زیبا، نهایت زیبایی خود را در معصومیت همراه با نوعی صداقت بی‌ریب می‌یابد و آراستگی چهره نه تنها زن را از سیمای معنوی خود دور نمی‌کند بلکه خود نشانی از کمال زیبایی می‌گردد. در ادامه این فصل چگونگی حالات مختلف زن در نگاره‌ها و همینطور جایگاه وی در ترکیب‌بندی یک اثر نگارگری بررسی می‌شود. در فصل چهارم کتاب طی یک طبقه‌بندی موقعیت و شخصیت‌های مختلف زن در نگارگری مورد توجه قرار گرفته است.

در این فصل سیزده گروه مختلف از زنانی که در نگاره‌ها طرح شده‌اند شناسائی شده و هرکدام به تفصیل شرح داده شده است. این مباحث نشان می‌دهد که گرچه زنان از جایگاه متنوع و متفاوتی در نگاره‌ها برخوردارند اما در همه حال شأن و مقام زنان هرگز خدشه‌دار نشده و در حالات مختلف همواره عقیف و محجوب‌اند آنچنانکه حقیقت وجود ایشان چنین است.

«ادب و عرفان اسلامی» شده که منبع الهام همه هنرمندان نگارگر بوده است، در طی این تفحص به وضوح روشن می‌شود که نشانه‌های زیبایی که در زن آشکار می‌گردد، گذشته از وجه زیبایی شناسی ظاهری، اشارتی و کنایتی به ماورای خود نیز دارد.

مباحث فصل اول و دوم، بررسی اجمالی موقعیت و جایگاه زن از نظر دین مبین اسلام و سپس در منظر حکماء، عرفا و ادیبانست که مبنای زیبایی شناسی نگارگری در «تصویر زن» قرار می‌گیرد. این زیبایی شناسی به تفصیل در فصل سوم بیان می‌گردد. در این فصل خصائص تصاویری که از زنان در نگاره‌ها به چشم می‌آید از جوانب مختلف بررسی شده است. جمعی از این خصیصه‌ها اشاره به جنبه‌های معنوی و روحانی زن دارد و با تعمق بیشتر می‌توان دریافت که اصول زیبایی‌شناسی نگاره‌ها چنان است که ما را از توجه نگارگر به حقیقت زیبایی مطمئن می‌سازد. همچون «تصویر مثالی پیکره زن» که بی‌شک اشاره به جوهره زیبایی در عالم است که کمال ظاهر و باطن را داراست.

مباحث تخصصی تری در زمینه زیبایی شناسی در این فصل دنبال می‌شود که ارتباطات شکلها و تناسبات